

пність ознак, що характеризують діяння як злочин: суспільна небезпечність, винність, кримінальна протиправність та караність [2, с. 43-44].

Проаналізувавши ключові моменти, що необхідні для забезпечення кваліфікації готування до злочину як незакінченого злочину, Л. Д. Гаухман пише про те, що готування до злочину має місце лише тоді, коли розвиток злочинної діяльності завершився саме на цій стадії, а саме за обставин, що не залежали від волі винного. Якщо ж готування до злочину переросло у замах на злочин або закінчений злочин, то воно поглинається останніми і вчинюване кваліфікується відповідно як замах на злочин або закінчений злочин. Варто зауважити, що у контексті питання, яке розглядається, автор пропонує кваліфікувати підшукування співучасників як невідату організації злочину або підбурювання до злочину [3, с. 181].

Така ж позиція і А. П. Козлова, який детально дослідив не лише вітчизняне законодавство і позиції вчених, але і зарубіжний досвід. Науковець пропонує розглядати готування до злочину як незакінчений злочин, врегулювавши у кримінальному законі обмеження щодо кримінальної значимості готування, поставивши її в залежність від небезпечності (тяжкості) злочину за прикладами РФ, США [4, с. 258].

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, потрібно зауважити, що їх законодавчі системи можна поділити на ті, в яких готування у якості кримінально значимого явища не відображене, а також ті з них, які його регламентують.

До першої групи можна віднести КК Австрії, Японії, Іспанії, Швейцарії. Однак має місце певна особливість цих законодавчих актів – для прикладу, у Загальній частині КК Австрії окрема увага не приділяється визначенню власне «готування до злочину», але уважно прочитавши дефініцію «замаху на злочин», можна зробити висновок, що остання містить елементи готування до злочину. В Особливій частині вказаних кодексів, зокрема, у згаданому КК Австрії (§§ 227, 239), КК Японії (ст. 78, ст. 88, ст. 93, ст. 153 та ін.) міститься низка статей, в яких готування до злочину закріплене в якості самостійних складів злочину.

До другої групи належать КК Китайської Народної Республіки (ст. 22), КК Нідерландів (ст. 46), КК Республіки Казахстан (ст. 24), КК Швеції (ст. 2 гл. 23), КК Республіки Польща (ст. 16) та інші. Варто зауважити, що вказані закони порізно закріплюють вживану термінологію, оскільки в одному випадку законодавець надає його визначення, а в іншому – ні (наприклад, КК Нідерландів (ч. 1 ст. 46)).

Відмінною є і кваліфікація готування до злочину. Так, КК Республіки Білорусь, КК Республіки Болгарія, КК Китайської Народної Республіки, КК Республіки Польща, в яких не відображена незакінченість злочину, під готуванням розуміють стадію створення умов для вчинення злочину. У свою чергу, КК Республіки Казахстан передбачає готування до злочину як незакінчений злочин. Низка інших країн, із єдиною відмінністю, що їх кримінальний закон містить вказівку безпосередньо на незакінченість злочину, також кваліфікують готування як незакінчений злочин (КК Республіки Узбекистан, КК Республіки Таджикистан, КК Азербайджанської республіки).

Отже, готування до злочину є первинною самостійною стадією незакінченого злочину. Слід зазначити, що відповідно до КК кримінальна відповідальність настає не лише за закінчений злочин, а й за незакінчений. В останньому

випадку в поведінці особи є ознаки складу незакінченого злочину, а саме складу готування до злочину.

1) Підстава відповідальності – вчинення діяння, що відповідає ознакам складу незакінченого злочину (складу готування);

2) оскільки ознаки складу злочину готування описані в ч. 1 ст. 14 КК та диспозиції статті Особливої частини КК, то готування кваліфікується за ч. 1 ст. 14 та статтею Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин, до якого готувався винний (ст. 16 КК);

3) в окремих випадках можлива кваліфікація за сукупністю злочинів – як закінчений один злочин та готування до іншого (ідеальна сукупність). Ілюструємо на прикладі незаконного одержання зброї (пістолета) особою для вчинення вбивства – у її діях наявні два самостійні склади злочину: незаконне придбання вогнепальної зброї і готування до вчинення вбивства;

4) за чинним законодавством кримінальна відповідальність настає за готування до вчинення злочинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких. Відповідно до ч. 2 ст. 14 «Готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності».

Список літератури:

1. Милоков, С. Ф. Российское уголовное законодательство: опыт критического анализа [Монография] / С. Ф. Милоков. – СПб.: СПБИНВЭСЭП, Знание, 2000. – 279 с.
2. Маслак, Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину [Монография] / Н. В. Маслак. – Х.: Право, 2010. – 232 с.
3. Гаухман, Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика [Текст] / Л. Д. Гаухман. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 316 с.
4. Козлов, А. П. Учение о стадиях преступления [Текст] / Козлов А. П. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 353 с.

Орловский Р. С.

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права № 1
Национального юридического университета
имени Ярослава Мудрого
г. Харьков, Украина*

О ПОНЯТИИ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СГОВОРА

Действующий Уголовный кодекс Украины (далее – УК) не дает определения предварительного сговора, однако использует это понятие в качестве признака различных форм соучастия.

Сговор, как атрибутивный признак отдельных форм соучастия, означает соглашение, достигнутое в результате переговоров (неодобрительное) [1, с. 651].

Соглашение на совершение преступления, как верно отмечает В. П. Карлов [2, с. 104], имея внешнее сходство с гражданско-правовым соглашением (договором), все же коренным образом отличается от него, поскольку целью такого соглашения не является установление, изменение или прекращение взаимных прав и обязанностей в отношении какого-либо объекта и участники сговора не вправе требовать исполнения условий соглашения, прибегая для этого к принудительной силе государства, как это имеет место в гражданско-правовых отношениях, эти отношения не защищаются законом, т. е. между участниками сговора не возникает обязательств, содержанием данного соглашения являются цели, мотивы, эмоции, действия, направленные к достижению противоправной цели.

Целью данного соглашения является соединение интеллектуальных, волевых и физических усилий участников группы для совершения преступления.

Сам сговор определяется умышленной формой вины и служит непременным атрибутом именно умышленного преступления, его наличие характеризует содержание, интенсивность, насыщенность, объем вербальной интеллектуальной связи соучастников.

Таким образом можно выделить содержание сговора – соглашение, и его форму – способ достижения указанного соглашения.

Содержание сговора может существенно различаться по объему. Так, одни авторы настаивают на самом общем характере соглашения. Участники обсуждают возможность совершения преступления, – пишет А. П. Козлов, – но место и время не обговаривают, глубоко не планируют детали преступления и не конкретизируют роли каждого участника либо конкретизируют на весьма примитивном уровне [3, с. 245]. Однако, как свидетельствует практика, между участниками группы может состояться и более детальный сговор, включающий в себя не только договоренность об объекте и способе совершения преступления, но и подробную разработку плана с четким распределением ролей каждого участника.

Для признания наличия самой группы с предварительным сговором достаточно установления факта соглашения по главному вопросу – о совместном совершении преступления. Как отметил Г. А. Кригер, при совершении хищения по предварительному сговору группой лиц, достаточно самого факта предварительного сговора, независимо от степени предварительной согласованности действий виновных, формы соглашения и т. п. [4, с. 229].

При этом сговор носит конкретно определенный характер и считается действительным лишь в отношении тех преступных деяний, относительно совместного совершения которых договаривались виновные лица [5, с. 10].

Что касается способа – в подавляющем большинстве случаев он является вербальным, что вполне закономерно, поскольку именно языковое общение является основной формой общения между людьми. Однако это не исключает возможности достижения соглашения другими способами, например, мимикой, жестикულიацией, конклюдентными действиями или письменной формой. Необходимо только, чтобы значение этих действий были понятны соучастникам.

Предварительный характер сговора выражается во временном показателе: договоренность всегда предшествует преступному посягательству. А поскольку началом любого преступления признаются умышленные действия, непосредственно направленные на совершение преступления, т. е. покушения на него (ч. 1 ст. 15 УК), следует признать, что предварительный сговор между участниками

группового преступления возможен в любой момент, но до начала действий, образующих объективную сторону преступления. В этой связи нельзя не согласиться с позицией, высказанной Ю. И. Ляпуновым, если сговор на совместное совершение преступления имел место уже в процессе непосредственного выполнения объективной стороны преступления, он утрачивает свойство «предварительности» [6, с. 232].

Промежуток времени между достижением соглашения и началом совершения преступления значения не имеет, соглашение может быть достигнуто задолго до его начала или непосредственно перед ним.

Законодатель придает важное значение времени достижения сговора о совместном совершении преступления, потому что усматривает в этом существенное значение для оценки степени общественной опасности содеянного. Взаимное согласование действий участников предстоящего посягательства до его начала придает ему новую качественную особенность, повышает его общественную опасность. Проявляется это прежде всего в том, что виновные в этом случае более тщательно продумывают возможность более удачного совершения преступления и его сокрытия, подготавливаются к возможным осложнениям, и тем самым глубже воздействуют на объект уголовно-правовой охраны, и причиняют больший вред, нежели преступники, действующие стихийно, объединяющие свои усилия в процессе присоединяющейся деятельности.

Предварительный сговор как признак формы соучастия в совершении преступления есть формой взаимодействия участников преступления, которая характеризуется следующими признаками:

- 1) предшествующим совершению преступления соглашением;
- 2) множественным (два и более) количественным составом участников совершения преступления;
- 3) единством преступных целей независимо от мотивации;
- 4) совместным и согласованным интеллектуальным, волевым и физическим взаимодействием для реализации плана совершения преступления.

При этом виды самого предварительного сговора, несмотря на общие присущие им черты, многообразны и многофункциональны.

Науке уголовного права известны различные классификации предварительного сговора на виды [2, с. 107]:

- а) по форме: устный, письменный (в том числе в цифровом электронном виде), на основе жестов, мимики, конклюдентный;
- б) по содержанию: простой и функционально-структурированный;
- в) по субъектному составу: непосредственный и опосредованный;
- г) по способу реализации: одноактный и многоактный (долговременный);
- д) по объекту посягательства: неизменный и видоизменяемый.

Таким образом, именно предварительный сговор, характеризующий степень сплоченности участников, свидетельствует о более тесной субъективной связи виновных, большей степени их организованности, что объясняет придание группе лиц, образовавшейся на основе предварительного сговора, значение квалифицирующего признака значительного числа составов преступлений, предусмотренных Особенной частью УК.

Более того, сговор на совершение общественно опасного и противоправного деяния сам по себе является приготовлением к преступлению (ч. 1 ст. 14 УК).

Список литературы:

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М.: Русский язык, 1987. – 797 с.
2. Карлов В. П. Формы соучастия [Текст]: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. П. Карлов; Волжс. ун-т им. В. Н. Татищева. – Т., 2004. – 197 с.
3. Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность [Текст] / А. П. Козлов. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 362 с.
4. Кригер Г. А. Квалификация хищений социалистического имущества [Текст] / Г. А. Кригер. – М.: Юрид. лит., 1971. – 360 с.
5. Ткачев Н., Миненок М. Объединения преступников: формы и специфические признаки [Текст] / Н. Ткачев, М. Миненок // Социалистическая законность. – М.: Известия, 1991, № 12. – С. 9-13.
6. Уголовное право. Особенная часть: учеб. для вузов [Текст] / под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. – М.: Нов. юрист, 1998. – 767с.

Осокіна А. В.

студентка

Донецького національного університету
м. Донецьк, Україна

УЯВНА ОБОРОНА ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Конституція України у ч. 3 ст. 27 закріплює право кожного захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1]. Проте трапляються випадки здійснення оборони від дій, які лише помилково, в силу обставинки, що склалася, сприймаються як суспільно-небезпечні. Такі випадки традиційно у кримінальному праві називаються уявною обороною, а Кримінальний кодекс України 2001 року (далі – КК України) закріпив їх як окрему обставину, що виключає злочинність діяння [2].

Для правильного та ефективного застосування норми про уявну оборону на практиці доцільно з'ясувати сутність та місце цього поняття у системі кримінального права України. Саме цим зумовлена актуальність обраної теми.

Дану проблему вивчали В. В. Анішук, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін., П. С. Матишевський, Б. М. Орловський, М. М. Паше-Озерський, Т. Г., П. Л. Фріс,

В. І. Шакун, С. С. Яценко та інші. Однак і досі залишаються питання, що потребують наукових досліджень і правового закріплення.

В науці кримінального права існують різні точки зору відносно уявної оборони. Одні вчені (М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, П. Л. Фріс) вважають, що уявна оборона є помилкою при необхідній обороні і проявляється у помилці суб'єкта відносно наявності правової чи фактичної підстави для нанесення шкоди особі, що посягає. Тобто особа, реалізуючи своє право на необхідну оборону, за певних обставин може помилятися відносно наявності щодо неї суспільно небезпечного посягання, якого насправді немає. В тих випадках, коли особа сумлінно

помиляється відносно наявності щодо неї суспільно небезпечного посягання, її помилка визнається «вибачальною» і вона звільняється від кримінальної відповідальності [3, с. 201; 4, с. 255].

Інші вчені (П. С. Матишевський, Н. Н. Паше-Озерський, В. І. Ткаченко) вважають, що уявна оборона є самостійною обставиною, що виключає злочинність діяння, яка існує поряд із необхідною обороною [5, с. 36]. Відповідно, при уявній обороні особа звільняється від кримінальної відповідальності за наявності двох ознак, передбачених у ч. 2 ст. 37 КК України, а саме, коли: 1) обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне тиснення; 2) особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення. Цю позицію підтримує і Орловський та вважає, що уявна оборона відрізняється від необхідної за основною ознакою – дійсністю (реальністю) посягання [6, с. 93]. Посягання має бути реальним, дійсно існуючим, а не з уяві того, хто захищається [7, с. 73].

Оригінальною є пропозиція В. В. Сверчка, який класифікує необхідну оборону на правомірну і помилкову. Остання, у свою чергу, поділяється на спророковану, дуельну, уявну [8, с. 148].

Для того, щоб визначити, чи належить уявна оборона до кола обставин, які виключають злочинність діяння, необхідно з'ясувати, чи притаманні їй основні ознаки останніх.

Обставини, що виключають злочинність діяння передбачають, що воно має бути свідомим і вольовим. Тобто вчинення діяння особою вимагає правильного, повного, адекватного усвідомлення його значення, умов і обставин, в яких воно вчиняється, а також можливість здійснювати волю, спрямовувати свою поведінку і керувати вчинками. Діяння, вчинені у стані уявної оборони, є вольовими, але навряд чи їх можна назвати свідомими, оскільки особа хибно усвідомлює обстановку, що склалася і неправильно розцінює значення своїх дій та їхні наслідки [9, с. 281 – 282].

Як і обставини, що виключають злочинність діяння, уявна оборона відрізняє злочинне діяння від правомірного, яке схоже на нього за об'єктивними ознаками. Головна відмінність уявної оборони від інших обставин, що виключають злочинність діяння, проявляється у суб'єктивній стороні, а саме у відсутності вини особи, яка завдає шкоди іншій особі, помиляючись відносно реальності суспільно небезпечного посягання і вважаючи, що вона захищає охоронювані законом права і інтереси [6, с. 94]. Але ч. 3, 4 ст. 37 КК передбачає наявність вини особи та відповідальність за вчинене [2].

Вважаю, що обов'язково треба враховувати той факт, що уявна оборона має місце там, де є конфлікт, емоціональне напруження сторін, а також жорсткі часові рамки, що обмежують можливості сторін для прийняття правильного рішення.

На основі аналізу судової практики у справах про уявну оборону можна виділити такі види уявної оборони залежно від об'єктивного характеру помилки особи, що захищається:

1. Коли правомірна поведінка потерпілого розцінюється як суспільно небезпечне посягання.

2. Коли за особу, що посягає, сприймається інша особа, яка не збиралася вчиняти суспільно небезпечне посягання (тобто, коли суспільно небезпечне по-